

Journal of Recreation and Tourism Research

Journal home page: www.jrtr.org

ISSN:2148-5321

DOI: 10.31771/jrtr.2019.17

TURİST REHBERLERİ BAKIŞ AÇISIYLA EKOTURİZM: ALGI, SORUMLULUK VE ROLLERİN TESPİTİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Gül ERKOL BAYRAM^a

^a Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Sinop, Türkiye (gulerkol@windowslive.com)

ARTICLE HISTORY

Received:
04.03.2019

Accepted:
21.03.2019

Anahtar Kelimeler:

Tur rehberleri
Ekoturizm
Ekotur rehberleri
Davranış
Türkiye

Keywords:

Tour guides
Ecotourism
Ecotour guides
Attitudes
Turkey

ÖZ

Turizm endüstrisinde ekoturizm hızlı bir yükseliştedir ve bu durum turizm sisteminde yer alan paydaşlara bazı görevler yüklemektedir. Doğal alanların korunması pek çok kesim için yarar sağlamaktadır. Turist rehberleri de bu yararlanıcılar arasında gösterilebilir. Bu yararlar sorumlulukları da beraberinde getirmekte; doğal kaynakların sürdürülebilirliği adına turist rehberlerine büyük sorumluluklar düşüğü kabul edilmektedir. Bu çalışma, rehberlerin rol ve sorumluluk algıları ile ekoturizm konusundaki tutumlarını araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırma yöntemi olarak nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniği turist rehberlerine uygulanmıştır. Araştırma verileri; veri analiz programı yardımıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; turist rehberlerinin doğal çevreye yönelik algıları ve doğa turlarında rol ve sorumluluklarına dair algıları yüksektir. Ziyaretçi farkındalığı, anlatım içeriği, doğal çevreye yönelik boyutları ile cinsiyet ve çalışma şekli arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca çevreye yönelik genel tutum ölçeği ile eko turlarda turist rehberlerinin görev ve sorumluluklarına dair alt faktörler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Ecotourism is fastly increasing in tourism industry and this increasing brings some responsibilities to tourism shares. Protecting the natural areas gains benefits to us. Tour Guides are also crucial actor in tourism with this responsibilities. This study aims to explore tour guides' perceptions of their role and responsibilities and attitudes for ecotourism. As a research method, Survey method, being One of the quantitative research method is applied to tour guides. According to results; perceptions of tourist guides about the natural environment and their perceptions of their role and responsibilities in nature tours are high. There was a significant difference between visitor awareness, narrative content, dimensions towards natural environment and gender and working style. Furthermore, a positive relationship was found between the general attitude scale for the environment and the sub-factors related to the duties and responsibilities of the tourist guides in the eco-tours.

**Sorumlu Yazar:* Gül ERKOL BAYRAM

E posta: gulerkol@windowslive.com

GİRİŞ

Dünyanın en büyük ekonomik sektörlerinden biri olan turizm sürdürülebilir kalkınmaya ciddi düzeyde katkılar sağlamakta, özellikle turizmin kullandığı bölgelerde hassas ya da yeri doldurulamaz öneme sahip alanlarda oldukça gerekli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok destinasyon korunan alanların yakınında veya içinde olarak kabul edildiği için; korunan alanlar yönetimi ve turizm yönetimi sürdürülebilir turizm kalkınmasında gerekli bir unsur olarak kabul görülmektedir. Geçtiğimiz 20 yılda ise nispeten genç ortaklık, turizm kalkınmasının ve kaynakların korunmasının dengelenmesinde yeni yollar açmıştır.

Turizmin gelişimi ile kaynakların korunması arasında, genellikle ekoturizm olarak adlandırılan bu denge, özellikle korunan alanlarla bağlantılı olarak, uygun bir kırsal kalkınma şekli olarak yaygınlaşmıştır (Budeanu, 1999; Ceballos-Lascurain, 1999; Fennell, 1999; Ham ve Weiler, 2002). ' Daha önceki tanımlarla uyumlu olarak, ekoturizm, ev sahibi ortamını bozmadan ekonomik uygulanabilirliği korumak amacıyla çevre koruma, sosyal eşitlik ve çevre eğitimi destekleyen doğal alanlara yönelik turizm faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Ekoturizmin sürdürülebilirliği, 4s, çevre koruma, eşitlik, eğitim ve ekonomik faydalar (karlar) arasındaki karşılıklı bağımlılığı tanıyan paydaşlara bağlıdır. Diğer ekoturizme yönelik kavramlar gibi sürdürülebilir karlar da sağlıklı ve çekici bir fiziksel ortam, sakin, istikrarlı ve adaletli bir sosyal çevre; yerel çevreyi ve kültürü korumaya yönelik önlemleri destekleme konusunda motive olmuş eğitimli bir turist ve bölge grubu olmadan uzun vadede gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir.

Ekoturizm, dünya turizm endüstrisinin giderek daha önemli bir parçası haline gelmiştir ve birçok kişi tarafından doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınmasını ve kullanılmasını teşvik etme potansiyeline sahip olduğu kabul edilmektedir (Ballantyne ve Uzzell, 1999; Dowling ve Charters, 2000). Bu turizme ilişkin faaliyetler tipik olarak uzak ve hassas ortamlarda gerçekleşmekle birlikte, daha kentsel alanlarda giderek yaygınlaşmaktadır. Ancak, ortamdaki bağımsız olarak, ekoturizm deneyimleriyle ilgilenen ziyaretçilere genellikle bir rehber eşlik eder. Aslında, Lindberg, Epler-Wood ve Engelbrum (1998) turist rehberlerinin ekoturizm endüstrisinin kalbi ve ruhu olduğunu öne sürmektedir. Ekotur rehberleri, bu tür ortamların korunmasına yönelik pozitif anlamda ziyaretçilerin teşvik edilmesinde hayati bir role sahiptir. Bu bağlamda, çevre bilgisi, iletişim ve yorumlama becerileri, ziyaretçi bilgisinin, tutumlarının ve davranışlarının geliştirilmesinin yanı sıra ziyaretçi memnuniyetinin ve memnuniyetinin artırılmasında kritik öneme sahiptir (Ballantyne, Crabtree, Ham, Hughes ve Weiler, 2000).

Ekoturizm genellikle korumayı teşvik etmek için bir araç olarak önerilmektedir, ancak yararı için göstergeler değişiklik göstermektedir. Koruma projelerinin başarısı, yerel toplulukların olumlu tutumlarına bağlı olarak geniş çapta kabul görmektedir ve bu nedenle ekoturizmin, koruma davranışının önemli belirleyicileri olabileceğinden, doğal kaynakların ve korumanın yerel algılarını etkileyip etkilemediğini bilmek önemlidir.

Doğaya dayalı turizm, turizm endüstrisinin en hızlı gelişen türlerinden biridir (Ewert ve Shultis, 1997). Ekoturizm turizm endüstrisinde önem kazanan ve beraberinde bazı paydaşlara birtakım sorumlulukları da getiren bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu paydaşlardan biri de turist rehberidir. Turist rehberlerinin pek çok sorumluluğu, rolleri ve görevleri vardır. Turist rehberlerinin doğayı koruması ekoturizm ilkelerinin önemli parçalarından biridir. Turizmin oluşturduğu olumsuz etkileri azaltmak için turist rehberleri kullanılmakta, turist rehberlerinin eğitim verme ve yorumlama işlevlerinden yol çıkarak ekoturizmin koruma sürecine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Literatür incelendiğinde sınırlı sayıda araştırmanın turist rehberlerinin doğal alanlardaki rolü ve performansını incelediği tespit edilmiştir. Bu çalışmada; turist rehberlerinin doğal kaynaklara yönelik algıları ve ekoturlardaki sorumluluk ve rolleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Ekoturizm; Yerel halkların sosyo-ekonomik açıdan ilerleyişine katkı sunmak ve minimum ziyaretçi etkisiyle korumayı artırmak, şimdiki ve geçmişteki kültürel özelliklerin her birine eşlik etmek ve doğayı değerlendirme ve eğlenme amacıyla, doğal alanlara yapılan çevresel seyahat ve ziyaretir.

Erdoğan ve Yağcı (2002: 23) ekoturizmin; doğal bölgelerin korunması ve buna paralel olarak ekonomik bir girdi sağlaması arasındaki ilişkiye dayandığını ifade etmektedir. Ekoturizm kavramının gelir sağlayan, sürdürülebilir kalkınmaya imkan tanıyan ve sağladığı ekonomik girdi ile korumayı ve kırsal kalkınmayı destekleyen yönünün olduğuna vurgu yapmakta fayda görülmektedir. En genel tanımı ile ekoturizm; korunan alan kavramı

kapsamında değerlendirilen ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen, gelecek nesillerin istek ve beklentilerini göz önünde bulundurarak, günümüz isteklerini karşılayan ve bu hususlar ile ilerlemeyi hedefleyen bir turizm türü olarak tanımlanabilir.

Turist rehberi ülkesini ve bölgesini turistlere anlatan, turistlerin bu bölgenin tarihi, doğal, kültürel birikimini deneyimlemesini sağlayan, gezileri boyunca onlara pek çok konuda yardımcı olan, onlarla ilgilenen, doğru ve eksiksiz bilgiler veren ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen yetkiye sahip kişiye denilmektedir (Köroğlu, 2013: 92).

Turist rehberleri misafirlerine tur sırasında yardımcı olan, ülkesinin kültürel ve tarihi birikimini aktaran ve anlamlandıran, yerel halk ve turist arasında köprü kurarak iletişimi güçlendiren, soyut ve somut mirasına sahip çıkan ve koruma bilincini geliştiren, olumlu imaj geliştirerek tekrar ziyaretleri sağlayan meslek grubudur. Bir seyahat acentası tarafından organizasyonu gerçekleştirilen turlarda misafirlerin turun başlangıç anından bitişine kadar yanlarında olan ve onlarla ilgilenen, misafirlere yalnızca bağlı olduğu dilin çevirmenliğini yapmaz, aynı zamanda turistlerin ziyaret edilen kültürü tanımını, deneyimlemesini, o bölgenin doğal, tarihsel, kültürel yönden geçmişi hakkında bilgilenmesini sağlamaya yardımcı olan meslek grubu turist rehberleridir (Erkol Bayram, 2016: 115).

Turist rehberlerinin rolleri pek çok araştırmacı tarafından araştırılan bir konu olarak görülmektedir (Holloway, 1981; Hockings, 1994; Dearden ve Harron, 1994; Kimmel, 1999; Roggenbuck, Williams, ve Bobinski, 1992; Ap ve Wong, 2001; Haig ve McIntyre, 2002; Wang, Hsieh, ve Chen, 2002; Christie, ve Mason, 2003; Black ve Weiler, 2005). Bu konuda farklı araştırmacılar konuya açıklık getirir de; ilk olarak Cohen (1985)'in rehberlerin rollerini dört farklı başlıkta incelediği görülmektedir. Turist rehberlerinin dışa yönelimli rolü (aracı rolleri) ve yerel halkla tanışma imkanı sağlayan etkileşimli rolleri organizasyon ve yönetimle ilgilidir. İçsel roller turist rehberlerinin sosyal etkileşim (sosyal rolleri)'nin bir özelliği olan liderliğe ve bilgiyi yayma (iletişimsel rolü) odaklandığı ifade etmektedir. Cohen (1985)'inin dört rolü'nü aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

Aracı Rolü: Yönlendirme, yön tarifi, bölgeye ulaşmayı ifade eder

Etkileşimsel Rolü: Tehdit etmeyen ve uyumlu bir yaklaşımla bölgenin ziyaretçilere tanıtılmasını ifade eder.

Sosyal Rolü: Sosyal etkileşim Stres yönetimi, uyum gibi konulara odaklanır, mizah ve eğlenceyi kullanarak grup psikolojisini yükseltir.

İletişimsel Rolü: Grubun ilgi alanına giren hususların seçilmesi ve doğru bilginin seçilerek anlatılması, bilmedikleri kavramların aktarılmasını ifade eder (Cohen, 1985 akt. Randall ve Rollins, 2009).

Ekotur ve turist rehberi ilişkisi değerlendirildiğinde ise; henüz yeni bir kavram olduğu görülmektedir. Özellikle ekoturizmin doğuşu ile gelişen ve turizm sisteminde sıklıkla kullanılmayan bir kavram olduğu bilinmektedir. Ekotur rehberi; doğal kaynakların önemine vurgu yapan ve turizmin oluşturduğu olumsuz etkileri minimuma indirmeye çalışan, kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayarak gelecek nesillere aktaran ve turistlerin günlük yaşamlarında da bu bilinci geliştirmeye yardımcı olan kişiye denilmektedir (Tetik, 2012: 8).

Doğaya dayalı turizm türleri turizm endüstrisinde en hızlı gelişim gösteren turizm türlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle sportif olta balıkçılığı, dalış, yelken, motor gezintisi gibi aktivitelerin deniz turizmi açısından gelişim gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Denizle ilgili aktivitelere ve hassas bir çevreye sahip destinasyonlara artan talep olumsuz etkilerin artışına sebep olmuştur. Bu olumsuz etkileri azaltmanın bir yolu da turist rehberlerinden geçmektedir. Özellikle turist rehberlerinin yorumlama ve modelleme yolu ile misafirlere doğal alanların korunmasına dair eğitici ve öğretici bir konumda olması doğanın korunmasında yüksek öneme sahip olması oldukça önemli bir husustur (Randall ve Rollins, 2009).

Köroğlu (2013)'nın Profesyonel Turist Rehberlerinin iş yaşamındaki rollerine yönelik gerçekleştirdiği çalışmada; Turist rehberlerinin iş yaşamlarında üstlendiği veya üstlenmesi gereken rolleri incelemiştir. Araştırma veri tarama yöntemine dayanmaktadır ve kavramsal bir nitelik taşımaktadır. Araştırma sonucuna göre; doğa temelli turizm aktiviteleri içinde kaynak yöneticiliği rolü, liderlik rolü, kültürel arabuluculuk rolü ve yorumcu rolü gibi rollerin en sık karşılaşılan roller olduğu tespit edilmiştir.

Turist rehberlerini rollerine yönelik bir diğer çalışma; Ar ve Uğuz (2015) 'un Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında Profesyonel Turist Rehberlerinin rolleri üzerine gerçekleştirdiği çalışmadır. Araştırmada somut

olmayan kültürel mirasın korunmasında sahip olduğu rolleri ve bu rollerin turistler tarafından algılanma düzeyi ölçülmüştür. Çalışma kapsamında; bir rehberin turuna katılan turistlere birebir anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; turistler Profesyonel Turist Rehberlerini kültür tanıtıcısı ve aktarıcısı olarak adlandırmaktadır. Ayrıca turistler somut olmayan kültürel mirasın korunması ve kullanılmasında turist rehberlerinin kaydadeğer bir role sahip olduğunu düşünmektedir.

Avcıkurt ve GÜDÜ Demirbulat (2016)'ın turist rehberlerinin sürdürülebilir turizme dair bakış açısını tespit etmeyi çalıştıkları araştırmaları ile turizm sektörünün vazgeçilmez bir öneme sahip paydaşlarından olan turist rehberlerinin sürdürülebilir turizme yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgular neticesinde sürdürülebilir turizmin gelişimi noktasında turist rehberlerinin kaynak yöneticiliği rolü ön plana çıkmış, turist rehberlerinin sürdürülebilir turizme yönelik olumlu bakış açısına sahip oldukları anlaşılmıştır.

Köroğlu ve arkadaşlarının (2012) doğa temelli turizm faaliyetlerinde turist rehberlerinin rollerine yönelik gerçekleştirdikleri araştırmada turist rehberlerinin doğaya dönük turizm faaliyetlerinde üstlendiği roller ve mevcut durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür tarandıktan sonra doğaya dayalı turizm faaliyetlerinde turist rehberliği mesleğine yönelik bazı politika ve planlamaların gerekliliği üzerinde durulmuş ve birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Aslan ve Çokal (2016) Profesyonel turist rehberleri üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada turist rehberlerinin kültürel mirasa katkısı ve bu noktada turist algılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Kapadokya bölgesini ziyaret eden 480 turiste birebir uygulanan anket formundan elde edilen veriler istatistiki analizlerle değerlendirilmiş ve turist rehberlerinin kültürel mirasa olan katkı düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna istinaden turist rehberlerinin bir kültür elçisi olduğu ve kültürel mirası koruması, tanıtması, gelecek kuşaklara aktarması hususunda büyük bir sorumluluğa sahip olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca turist rehberlerinin kültürler arası etkileşimde büyük bir role sahip olduğu belirtilmektedir.

Büyükkuru ve Aslan (2016)'nın çalışmalarında; yerli ve yabancı turistlerin tatil deneyimleri ve turist rehberi eşliğinde geçen turda elde ettikleri kazanımlar ve bu deneyimler üzerinde turist rehberinin iletişim becerisinin ne derecede etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Nevşehir destinasyonunu ziyaret eden; 390 turiste uyguladıkları anket neticesinde elde edilen veriler istatistiki analizlere tabi tutulmuştur. Araştırma sonucuna göre; profesyonel turist rehberlerinin turistlerin tur deneyimlerinde büyük bir role sahip olduğu ifade edilmektedir. İletişim becerileri kavramının tur deneyiminde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Tetik (2012)'in Turist Rehberlerinin Eko-turizm alanındaki yeterliliklerinin önem performans analizine yönelik çalışmada eko-turizm alanında çalışan rehberlerin becerileri turistler tarafından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda; yapılan araştırmada veri toplanması için anket uygulanmış ve 402 adet anket değerlendirmeye alınmış, Eko-tur rehberlerinin niteliklerinin turistler açısından önem düzeyleri ile rehberlerin performans düzeyleri ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonucunda turistlerin, ekotur rehberlerinin niteliklerini önemli buldukları ortaya çıkmıştır. Eko-tur rehberlerinin performans düzeylerinin ise önem düzeyleri ile kıyaslandığında nispeten yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte önem düzeylerini tam olarak karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Olcay ve arkadaşlarının (2015) Profesyonel turist rehberlerinin performans değerlendirmesi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında paket tur aracılığı ile Gaziantep ilini ziyaret eden 472 turiste anket gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre; turist rehberlerinin performanslarına ait puanların özelliklerine ait puanlardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca; turist rehberlerinin bilgi, donanım, karakter, yeteneğin niteliği ile demografik özellikleri arasında bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

METODOLOJİ

Araştırmanın temel amacı; profesyonel turist rehberlerinin ekoturizme yönelik tutumlarını, tur sırasındaki ekoturizme ilişkin görev ve sorumluluklarını belirlemektir. Ayrıca araştırmanın bir diğer amacı, turist rehberlerinin demografik verilerine bağlı olarak ekoturizme ve ekoturlardaki tutum, görev ve sorumluluklarına yönelik farklılıkları belirlemektir. Türkiye'de turizm sektöründe 2017 yılı itibarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre; 10.176 turist rehberi bulunmaktadır (Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 2017). Araştırmanın genel evreni öncelikle turizm sektöründe eylemli olarak çalışan 6298 rehberden oluşmaktadır (Ulusoy Yıldırım ve Köroğlu, 2019). Bu araştırma kapsamında kullanılan anketler online yada yüz yüze olarak çalışma kartına

sahip rehberlere uygulanmıştır. Araştırma süreci sonunda toplam ilk etapta 260 anket toplanmıştır. Bu anketlerin belirli bir kısmı yeterli veri ve anlamlılığa sahip olmadığı için değerlendirilmeye alınmamıştır. 254 anket formu üzerinden araştırma analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma örnekleminin evreni tam olarak temsil etmiyor oluşunun bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Çalışmanın yoğun sezonda yapılması, çalışmanın gönüllülük esasına dayanması ve ekoturlara katılan rehberlere ulaşmanın güç olması araştırmaya katılımı güçleştirmiştir. Örneklemin tespit edilmesinde kasti örnekleme yöntemi kullanılmıştır ve sadece ekoturlara katılan rehberlere anket gerçekleştirilmiştir. Anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcıların demografik verilerini elde etmek amacıyla oluşturulan demografik sorular; ikinci kısımda Dunlap ve Van Liere (1978) tarafından oluşturulan ve Jackson (2007)'dan alınan "Yeni Çevresel Paradigma (The New Environmental Paradigm (NEP))" ölçeği; üçüncü kısımda ise; Ballantyne ve Hughes (2001) yılında geliştirilmiş olan "Turist Rehberlerinin Ekoturlarda Görev ve Sorumlulukları Ölçeği" (Guides' perceptions of their roles on ecotour)'dir. Anket soruları Türkçe'den İngilizceye çevrilmesinde ortaya çıkabileceği düşünülen muhtemel yanlışları ortadan kaldırmak için iki dile de hakim çevirmenler tarafından çevirileri yapılmıştır. Ayrıca konuda uzman akademisyenler tarafından da anketin Türkçe ve İngilizce formu gözden geçirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%			n	%
Cinsiyet	Erkek	169	66,5	Yaş	25 yaş ve altı	40	15,7
	Kadın	83	32,7		26-35 yaş	97	38,2
	Belirtilmemiş	2	,8		36-45 yaş	57	22,4
	Toplam	254	100,0		46-60 yaş	52	20,5
Eğitim Durumu	Lise	8	3,1	Mesleki Tecrübe	61 yaş ve üstü	8	3,1
	Ön lisans-Lisans	212	83,5		Toplam	254	100,0
	Lisansüstü	34	13,4		0-1 yıl	62	24,4
	Toplam	254	100,0		2-5 yıl	49	19,3
Medeni Durum	Bekâr	147	57,9	Çalışma Şekli	6-10 yıl	50	19,7
	Evli	107	42,1		11-15 yıl	37	14,6
	Toplam	254	100,0		16 yıl ve üzeri	56	22,0
Eğitim Yeri	Bakanlık kursu	83	32,7		Toplam	254	100,0
	Ön lisans	67	26,4	Acentaya bağlı	72	28,3	
	Lisans	104	40,9	Bağımsız	182	71,7	
	Toplam	254	100,0	Toplam	254	100,0	

Tablo 1.'de katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır. Araştırmaya katılanların % 66,5'i kadın, % 57,9'u evli, % 83,5'i önlisans-lisans eğitim düzeyinde, % 40,9'u ise lisans derecesi ile kokartını almış, %24,4'ü 0-1 yıl iş tecrübesine sahip, % 71,7'sinin çalışma şekli bağımsız % 38,2'sinin 26-35 yaş ve üstü olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2. Katılımcıların Doğal Çevreye Yönelik Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İfadeler	$\bar{X}$	S.S.
Doğal Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği	4,20	,472
Dünya insanları barındırabilecek kapasiteyi aşma sınırındadır.	3,81	1,562
Doğanın dengesi çok hassas ve kolay bozulmaya müsaittir.	4,84	1,289
İnsanlar ihtiyaçları için çevrenin doğal yapısını değiştirme hakkına sahiptir	2,09	1,284
İnsanlar doğanın geri kalanına hükmetmek için yaratıldı	1,81	1,137
İnsanlar doğaya müdahale ettiği zaman genellikle yıkım verici sonuçlar yaratırlar.	4,71	1,263
Bitkiler ve hayvanlar öncelikle insanların kullanımı için vardır.	2,48	1,405
Sağlıklı ekonomiyi sürdürmek için; endüstriyel gelişimin kontrol altına alındığı denge ekonomisini geliştirmeliyiz.	4,92	1,071
İnsanlar doğayı kurtarmak için onunla uyum içinde yaşamalıdır.	5,44	,896
Dünya sınırlı odaları ve kaynakları olan bir uzay gemisi gibidir, dengeli kullanılmaz ise kaynakları tükenir.	5,32	,962
İnsanlar doğal çevreye uyum sağlamalıdır çünkü insanlar kendi ihtiyaçlarını yeniden şekillendirebilir ve değiştirebilir.	5,06	,969
Endüstrileşmiş toplumun telafi edemeyeceği kaynaklar vardır ve bunlar sınırlıdır.	4,86	1,179
İnsanlar çevreyi aşırı düzeyde kötüye kullanmaktadır.	5,15	1,001

Tablo 2’de katılımcıların doğal çevreye yönelik görüşleri yer almaktadır. Doğal Çevreye Yönelik İfadelerin ortalaması 4,20 iken; bu ölçekte en yüksek ortalamaya sahip ifade 5,44 ortalama ile ‘‘insanlar doğayı kurtarmak için onunla uyum içinde yaşamalıdır’’ . En düşük ortalamaya sahip ifade ise; ‘‘İnsanlar doğanın geri kalanına hükmetmek için yaratıldı’’ ifadesidir.

Tablo 3. Katılımcıların Doğa Turlarında Sorumlulukları ve Rollerine Yönelik Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İfadeler	$\bar{X}$	S.S.
Doğa Turlarında Turist Rehberlerinin Sorumlulukları ve Rolü		
Anlatım İçeriği	4,29	,522
Doğal kaynaklara yönelik net ve eksiksiz bilgi sunmak	4,05	,888
Genel olarak İrkçi ve cinsiyetçi söylemlerden kaçınmak	4,65	,726
Turun başlangıcında bölgeyle ilgili güvenlik önlemlerini açıklamak	4,19	,944
Misafirlerin cevaplanamayan sorularına alternatif bilgiler sunmak	4,00	,930
Tur sırasında dikkat edilecek hususlara yönelik bilgi sunmak	4,57	,604
Ziyaretçi Farkındalığı/Duyarlılığı	4,34	,543
Misafirlerin kültürlerine saygı duymak	4,63	,638
Anlaşılır ve Ortalama hızda konuşmak	4,60	,619
Misafirlerin konforunu düşünmek	4,18	,769
Misafirlere özel sunma şekli geliştirmek	3,97	,914
Minimum Düzeyde Etki Teknikleri	4,23	,490
Vahşi yaşamın doğal etkilerini en az düzeye indirmek	3,23	1,090
Çevreye minimum olumsuz etki verme hususunda rol model olmak	4,41	,878
Grubun çevreye verdiği etkiyi kontrol etmek	4,32	,743
Çevreye en az düzeyde etki verme yöntemlerini açıklamak	4,23	,720
Misafirlerin turizmde kullanılan doğal kaynaklara vereceği olumsuz etkileri minimum düzeye indirmek	4,50	,652
Doğal çevrenin misafirler tarafından korunması ve değer verilmesi için cesaretlendirmek	4,55	,607
Doğal miras/ekoloji konusunda misafirlerin tutumlarını değiştirmek (eğer olumsuz ise)	4,26	,762
Daha kapsamlı bir çevre bilinci için ziyaretçilerde doğru bakış açısı, destek, değer ve anlayış geliştirmek, teşvik etmek	4,30	,711
Misafirlerin çevreye olumlu etkiler bırakması için davranışlarını şekillendirme hususunda ilham vermek	4,26	,738
Yorumlama Tekniklerini Kullanmak	4,03	,566
Doğal ve kültürel konu kapsamında çıkmadan; ana hatlar ve konunun önemini anlatımınızın sonunda vurgulayarak güçlendirmek	4,14	,773
Bilgileri sıralı bir düzende anlattığınızdan emin olmak	4,02	,808
Misafirleri pek çok duygu organını kullanmaları hususunda cesaretlendirmek	3,86	,912
Anlatımınızı ana konudan uzaklaşmadan gerçekleştirmek	4,15	,820
Hikâye ve anekdotlar kullanmak	4,17	,778
Misafirlere sorular sorarak anlatıma onları da dâhil etmek	4,01	,877
Tura başlamadan önce misafirlerle sohbet etmek	4,08	,889
Misafirlerin aktivitelere ve gerçekleşen olaylara dâhil olmasını sağlamak	4,25	1,961
Yorumlama becerisini geliştirmek için jest ve mimik kullanmak	4,18	,755
Misafirlerin birbiri ile iletişime geçmesini cesaretlendirmek	3,96	,921
Model, çizim ve şekiller kullanmak	3,51	,918
Sunumun başlangıcında etkileyici ifadeler kullanmak	4,05	,834

Tablo 3’de katılımcıların doğa turlarında görev ve sorumluluklarına yönelik görüşleri yer almaktadır. ‘‘Doğa Turlarında Turist Rehberlerinin Rolü ve Sorumlulukları’’ ölçeğinin alt faktörlerinden biri olan; Anlatım İçeriğine Yönelik İfadelerin ortalaması 4,29 iken; bu ölçekte en yüksek ortalamaya sahip ifade 4,65 ortalama ile ‘‘ Genel olarak İrkçi ve cinsiyetçi söylemlerden kaçınmak’’tır. En düşük ortalamaya sahip ifade ise; ‘‘Misafirlerin cevaplanmayan sorularına alternatif bilgiler sunmak’’ ifadesidir. ‘‘Doğa Turlarında Turist Rehberlerinin Rolü ve Sorumlulukları’’ ölçeğinin alt faktörlerinden biri olan; Ziyaretçi Farkındalığı/Duyarlılığı’’na Yönelik İfadelerin ortalaması 4,34 iken; bu ölçekte en yüksek ortalamaya sahip ifade 4,60 ortalama ile ‘‘ Anlaşılır ve Ortalama Hızda Konuşmak’’tır . En düşük ortalamaya sahip ifade 3,97 ortalama ile ‘‘Misafirlere Özel Sunma Şekli Geliştirmek’’ ifadesidir. ‘‘Doğa Turlarında Turist Rehberlerinin Rolü ve Sorumlulukları’’ ölçeğinin alt

faktörlerinden biri olan; Minimum Düzeyde Etki Teknikleri'ne Yönelik İfadelerin ortalaması 4, 23 iken; bu ölçekte en yüksek ortalamaya sahip ifade 4,55 ortalama ile ‘‘ Doğal çevrenin misafirler tarafından korunması ve değer verilmesi için cesaretlendirmek’’. En düşük ortalamaya sahip ifade 3,23 ortalama ile ‘Vahşi yaşamın doğal etkilerini en az düzeye indirmek’’ ifadesidir. ‘Doğa Turlarında Turist Rehberlerinin Rolü ve Sorumlulukları’’ ölçeğinin alt faktörlerinden biri olan; Yorumlama Tekniklerini Kullanmak ‘ya Yönelik İfadelerin ortalaması 4, 03 iken; bu ölçekte en yüksek ortalamaya sahip ifade 4,25 ortalama ile ‘‘Misafirlerin aktiviteler ve gerçekleşen olaylara dâhil olmasını sağlamak’’. En düşük ortalamaya sahip ifade 3,51 ortalama ile ‘‘Model, çizim ve şekiller kullanmak’’ ifadesidir.

Tablo 4. Cinsiyet ve Çalışma Şekli Değişkenine Yönelik T-Testi Sonuçları

Ziyaretçi Farkındalığı/Duyarlılığı		n	$\bar{X}$	t	p
Cinsiyet	Erkek	169	4,40	2,098	,037
	Kadın	83	4,25		
Anlatım İçeriği				t	p
Çalışma Şekli	Acentaya bağlı	72	4,17	-2,248	,025
	Bağımsız	182	4,33		
Doğal Çevreye Yönelik Tutum				t	p
Çalışma Şekli	Acentaya bağlı	72	4,08	-2,661	,008
	Bağımsız	182	4,25		
Minimum Düzeyde Etki Teknikleri				t	p
Çalışma Şekli	Acentaya bağlı	72	4,10	-2,499	,013
	Bağımsız	182	4,27		

Tablo 4’te cinsiyet ve çalışma şekli değişkeni ile alt faktörler arasındaki anlamlı farklılıkları tespit etmek için T-testi yapılmıştır. T-testi sonucunda, cinsiyet ve çalışma şekli değişkeni ile olumsuz sosyal etkiler alt faktörü arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer alt faktörler ile cinsiyet değişkeni arasında yapılan T-testi sonuçlarında ise anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Ziyaretçi farkındalığına bakıldığında erkeklerin ortalaması 4,40 iken kadınların ortalaması 4,25’dir. Bu sonuçtan hareketle erkek rehberler kadın rehberlere oranla ziyaretçilerin doğaya yönelik farkındalık geliştirmede daha etkili olduklarını düşünmektedirler. Anlatım içeriğine bakıldığında ise; Bağımsız çalışan rehberlerin ortalaması 4,25 iken; acentaya bağlı çalışan rehberlerin ortalaması 4,08’dir. Bu sonuç; bağımsız çalışan rehberlerin doğal çevreye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermektedir. Minimum düzeyde etki tekniklerine bakıldığında ise; bağımsız çalışan rehberlerin ortalaması 4,27 iken; acentaya bağlı çalışan rehberlerin ortalaması 4,10’dur. Bu sonuçtan hareketle; bağımsız çalışan rehberlerin; acentaya bağlı çalışan rehberlere oranla turistlerin doğal çevreye yönelik tutumlarında daha fazla etki olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Doğal Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği ile Rehberlerin Sorumluluk ve Algıları Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi

		Anlatım İçeriği	Ziyaretçi Farkındalığı/Duyarlılığı	Minimum Düzeyde Etki Teknikleri	Yorumlama Tekniklerini Kullanmak
Doğal Çevreye Yönelik Tutum	Pearson Correlation	,390**	,293**	,394**	,200**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,001
	N	254	254	254	254

Doğal Çevreye Yönelik Tutum ile Ekoturlarda Turist Rehberlerinin Görev ve Sorumluluklarına Yönelik alt faktörler arasındaki ilişki araştırılmış ve pozitif yönlü doğrusal ilişkiler tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre Anlatım İçeriği alt faktöründe meydana gelen bir birimlik artış, Doğal Çevreye Yönelik Tutumları 0,39 oranında; Ziyaretçi Farkındalığı/Duyarlılığı alt faktöründe meydana gelen bir birimlik artış, Doğal Çevreye Yönelik Tutumları 0,293 oranında; Minimum Düzeyde Etki Teknikleri alt faktöründe meydana gelen bir birimlik artış, Doğal Çevreye Yönelik Tutumları 0,394 oranında; Yorumlama Tekniklerini Kullanmak alt faktöründe meydana gelen bir birimlik artış, Doğal Çevreye Yönelik Tutumları 0,20 oranında arttırmaktadır. Kısaca Ekoturlarda

Turist Rehberleri sorumluluk ve rollerini kavradıkça, doğal çevreye yönelik olumlu tutumların oluştuğu söylenebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turist rehberleri turistlerin ziyaretlerinde onlarla beraber seyahat eden, ülkenin tanıtımını gerçekleştiren, olumlu imaj oluşturan, bağlı olduğu ülkenin kültürel, doğal mirasını koruyan ve gelecek nesillere aktarılmasında turistleri bilgilendiren bir role sahiptir. Sahip olduğu bu konum onu diğer tüm paydaşlardan farklı ve özgün bir konuma yerleştirmektedir. Gerek seyahat acentası, gerek konaklama ya da yiyecek işletmesi yerine turistle birebir iletişim kuran yegane meslek gruplarından biri olan turist rehberlerinin bu önemine vurgu yapan araştırmalarda dile getirilen temel nokta aracı, yorumlayıcı, öğretici rolleri üzerinedir.

Sürdürülebilir turizmin günümüzde hemen hemen her alanda geçerli ve gerekli bir kavram olduğu hiç kuşkusuz herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Özellikle küresel ısınma ve gelecek kuşakların haklarının korunması kavramları ile değerlendirildiğinde sürdürülebilir turizmin önemle üzerinde durulması gereken bir kavram olduğunu ifade etmek mümkündür. Doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını da amaçlayan sürdürülebilir turizmde sorumluluk sahibi başlıca paydaşlar arasında; turist rehberleri bağımsız çalışma yapısı ile belki de en büyük görev ve sorumluluğa sahip kişiler arasındadır. Turun başlangıcından bitişine değin, tutum ve davranışlarından, bilgi ve deneyimine kadar hemen hemen her nokta sürdürülebilirlik ve ilgili kavramlara olan ilgi ve bakış açısı turistlerin de algı ve değerlendirilmelerinde etkili olabilmektedir.

Sürdürülebilirlik yaklaşımını benimseyen turizm türlerinden biri olan ekoturizm doğaya dayalı turizm faaliyetleri olarak tanımlanmakta ve ilgili pek çok kurum ve kuruluş bünyesinde yer almaktadır. Ekoturizmin ilke ve prensiplerinin turist rehberleri tarafından biliniyor ve algılanıyor olması turistlerin algısı, deneyimi, tekrar ziyareti ve tavsiye niyetinde büyük bir role sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu araştırmada ele alınan konu olan turist rehberlerinin doğaya yönelik algı, sorumluluk ve rollerine yönelik bazı sonuçlar tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarında Turist Rehberlerinin Doğaya yönelik tutumlarının ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Fakat bu noktada doğanın korunması adına rol model olarak rehberler daha hassas bir yaklaşım içinde olabilir. Bu kapsamda turist rehberliği örgün ve yaygın eğitimde bu bilinç potansiyel rehber adaylarına verilebilir, dersler ile pekiştirilebilir. Araştırma kapsamında turist rehberlerinin sorumluluk ve rolleri incelenmiştir. Turist rehberlerinin sorumluluk ve rolleri dört alt başlıkta toplanmıştır. Turist rehberlerinin doğa turlarındaki rol ve sorumluluklarına yönelik algılarının ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları Jackson (2007)'nin çalışması ile benzerlik göstermektedir. Jackson (2007)'nin İngiltere'deki tur operatörleri üzerine yaptığı araştırmada tur operatörlerinin çevresel tutuma yönelik algılarının oldukça yüksek olduğu sonucunu bulmuştur. Thompson ve Barton (1994) ve Stern ve Dietz (1994) de gerçekleştirdikleri araştırmalarda genel çevre tutumunun ortalamanın üzerinde olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre; turist rehberlerinin doğa turlarındaki rol ve sorumlulukları ölçeğinin alt faktörlerine yönelik verdikleri cevapların ortalamaları yüksektir. Rehberlerin sahip olduğu bilinç ve duyarlılıkla turlarını gerçekleştirmeleri gerekli bir husustur. Bu hassasiyetin devam etmesi ve tüm rehberlerce benimsenmesi ad Doğal Çevreye Yönelik Tutum ile Rehberlerin doğa turlarındaki sorumlulukları ve rolü arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu Ballantyne ve Hughes (2001) çalışması ile benzer niteliktedir. Turist rehberlerinin rolleri ve sorumlulukları üzerine gerçekleştirdikleri araştırmada; katılımcıların yüksek bir ortalama ile ifadelere katıldıkları tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde; turist rehberlerinin doğa turlarındaki rolleri, ekoturizmle ilişkisine dair farklı araştırmaları görmek mümkündür (Hockings, 1994; Ballantyne ve Uzzell , 1999; Haig, ve McIntyre, 2002; Jackson, 2007; Randall ve Rollins, 2009; Köroğlu vd, 2012; Randall ve Rollins, 2009; Tetik ,2012; Avcıkurt ve Gülü Demirbulat , 2016). Araştırmanın literatüre katkısı ise; Birbiriyle yakından ilgili ve aynı amaçlara hitap etmeyen doğaya yönelik genel tutum ile turist rehberlerinin ekoturlardaki rol ve sorumluluklarına dair algının bir arada incelenmesi ve turist rehberlerinin bakış açısı ile doğaya yönelik algıyı ve ekoturlardaki rol ve sorumlulukları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma olması olarak ifade edilebilir.

Turist Rehberlerinin doğal ve çevresel unsurlara yönelik hassas tutumları onların turlarındaki anlatım biçimlerini, ziyaretçileri yönlendirmelerini, yorumlama ve anlamlandırma becerilerini etkileyecek; onların özgün ve benzersiz bir rehber olarak anılmalarını sağlayacak çeşitli uzmanlık programları ve eğitimler düzenlenebilir.

Bu bağlamda rehberlerin ve rehber adaylarının mesleklerinin sorumluluk ve gereklilikleri ekoturizm yaklaşımı ile pekiştirmeleri ve bilinçlendirilmesi, doğal çevreye yönelik tutumlarını da olumlu etkileyecektir.

Araştırma belirli bir dönemi ve belirli bir turizm türünü kapsamaktadır. Özellikle turist rehberlerinin pek çok rol ve sorumluluğu olduğu düşünüldüğünde anketin belirli bir konu ile sınırlandırılması konunun anlaşılmasında sorunlar oluşturabileceği düşünülmektedir. Gelecek araştırmacılara konunun farklı turlarda turist rehberlerinin rol ve sorumlulukları üzerine gerçekleştirilebileceği önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Ap, J. ve Wong, K. K. F. (2001). "Case Study on Tour Guiding: Professionalism, Issues and Problems", *Tourism Management*, 22/5, 551-563.
- Ar, H., ve Uğuz, Ç. S. (2015). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rollerine Yönelik Turist Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (41), 1406-1418.
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (2017). Rehber istatistikleri. Erişim Tarihi: 15.02.2019, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-178564/turist-rehberleri-sayilari.html>.
- Aslan, Z. ve Çokal, Z. (2016). Profesyonel Turist Rehberinin Kültürel Değerlere Katkısına İlişkin Turist Algılamaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 4/1, 53-6.
- Avcıkurt, C. Güdü Demirbulat, Ö. (2016). Turist rehberlerinin sürdürülebilir turizme bakış açısı. *Journal of Tourism Theory and Research*, 2(2), 122-134. DOI: 10.24288/jtr.279184.
- Ballantyne, R. ve Hughs, K. (2001) Interpretation in Ecotourism Settings: Investigating tour guides' perceptions of their role, responsibilities and training needs, *The Journal of Tourism Studies* Vol. 12, No. 2, 1-9.
- Ballantyne, R., Crabtree, A., Ham, S., Hughes, K., ve Weiler, B. (2000). *Tour guiding: Developing effective communication and interpretation techniques*. Brisbane: QUT.
- Ballantyne, R., ve Uzzell, D. (1999). International trends in heritage and environmental interpretation: Future directions for Australian research and practice. *Journal of Interpretation Research*, 4(1), 59-75.
- Black, R., ve Weiler, B. (2005). Quality assurance and regulatory mechanisms in the tour guiding industry: A systematic review. *Journal of Tourism Studies*, 16(1), 24-37.
- Budeanu, A. (1999) *A Tour to Sustainability? A Discussion on the Potential for Tour Operators to Promote Sustainable Tourism*. IIIIEE Reports 2000: 17. Lund, Sweden: Lund University
- Büyükkuru, M. ve Aslan, Z. (2016), Turist Rehberlerinin İletişim Becerilerinin Turistlerin Tur Deneyimi Üzerine Etkisi: Nevşehir İlinde Bir Araştırma, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/ 34, 338-354.
- Ceballos-Lascur'ain, H. (1999) *Tourism, Ecotourism, and Protected Areas: The State of Nature-Based Tourism Around the World and Guidelines for Its Development*. Gland, Switzerland: IUCN (World Conservation Union).
- Christie, M.F.,ve Mason, P.A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 16.
- Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5-29.
- Dearden, P., ve Harron, S. (1994). Alternative tourism and adaptive change. *Annals of Tourism Research*, 21(1), 81-102.
- Dowling, R., ve Charters, T. (2000). The planning and development of ecotourism in Queensland. In T. Charters, & K. Law (Eds.), *Best practice ecotourism in Queensland* (pp. 1-16). Brisbane: Tourism Queensland.
- Dunlap, R.E. ve Van Liere, K. (1978) The new environmental paradigm: A proposed measuring instrument. *Journal of Environmental Education* 9, 10-19.

- Erdoğan, N. ve Yağcı, Ö. (2002). Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekoturizmin Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi.1.Tourism Congress Of Mediterranean Countries, Akdeniz üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Antalya.
- Erkol Bayram, G. (2016). Turist Rehberlerinin Mobbinge Maruz Kalma Durumunun Demografik Değişkenler Kapsamında İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 9 Sayı: 47. 1185-1194.
- Ewert, A.W. ve Shultis, J. (1997). Resource based tourism: An emerging trend in tourism experiences. Parks and Recreation, 32(9), 95–103.
- Fennell, D. (1999) Ecotourism: An Introduction. NewYork: Routledge.
- Haig, I., ve McIntyre, N. (2002). Viewing nature: The role of the guide and the advantages of participating in commercial ecotourism. Journal of Tourism Studies, 13(1), 39–47.
- Ham, S. ve Weiler, B. (2002) Interpretation as the centrepiece of sustainable wildlife tourism. In R. Harris, T. Griffin and P. Williams (eds) Sustainable Tourism: A Global Perspective (pp. 35–44). Oxford: Elsevier Science.
- Hockings, M. (1994). A survey of the tour operator’s role in Marine Park interpretation. Journal of Tourism Studies, 5(1), 16–28.
- Holloway, J. C. (1981). “The Guided Tour: A Sociological Approach”, Annals of Tourism Research, 8/3, 377-401.
- Kimmel, J.R. (1999). Ecotourism as environmental learning. Journal of Environmental Education, 30(2), 40–44.
- Köroğlu, O., Köroğlu, A., Bilge, A. (2012). Doğaya Dayalı Gerçekleştirilen Turizm Faaliyetleri İçerisinde Turist Rehberlerinin Rollerine Üzerine Bir İnceleme. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22): 131-139.
- Köroğlu, Ö. (2013). Turist Rehberlerinin İş Yaşamındaki Rollerine Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, 2013, Sayfa 91-112.
- Lindberg, K., Epler-Wood, M., ve Engeldrum, D. (Eds.). (1998). Ecotourism: A guide for planners and managers (Vol 2). North Bennington, Vermont: The Ecotourism Association
- Olçay, A. Bozgeyik, Y., Akgöz, H., Sürme, H. (2015), Profesyonel Turist Rehberlerinin Performanslarının Yerli Turistler Tarafından Değerlendirilmesi. İşletme Araştırmaları Dergisi, 7/2, 349-374.
- Randall, C ve Rollins, R. (2009). “Visitor Perceptions of The Role of Tour Guides in Natural Areas”, Journal of Sustainable Tourism, 17/3, 357-374.
- Roggenbuck, J.W., Williams, D.R., ve Bobinski, C.T. (1992). Public–private partnership to increase commercial tour guides’ effectiveness as nature interpreters. Journal of Park and Administration, 10(2), 41–50.
- Stern, P. ve Dietz, T. (1994) The value basis of environmental concern. Journal of Social Issues 56, 121–145.
- Jackson, S. (2007) Attitudes Towards the Environment and Ecotourism of Stakeholders in the UK Tourism Industry with Particular Reference to Ornithological Tour Operators, Journal of Ecotourism, 6:1, 34-66, DOI: 10.2167/joe126.0.
- Tetik, N. (2012). Turist Rehberlerinin Ekoturizm Alanındaki Yeterliliklerinin Önem Performans Analizi. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 9 (3), 2012, 6-24.
- Thompson, S. ve Barton, M. (1994) Ecocentric and anthropocentric attitudes toward the environment. Journal of Environmental Psychology 14, 149–157.
- Ulusoy Yıldırım, H, Köroğlu, Ö . (2019). Turist Rehberlerinin Kültürel Zekâ Düzeyi ve Özyeterlilik İnançlarının Hizmet Sunumuna Etkisi. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18 (1), 328-347. DOI: 10.21547/jss.439845.

Wang, K.C., Hsieh, A.T., & Chen, W.Y. (2002). Is the tour leader an effective endorser for group package tour brochures. *Tourism Management*, 23, 489–498.